

ПОЛИТИКАТА НА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Гл. ас. д-р Росица Златинска

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Abstract. This article considers the main aspects of the social protection policy in Bulgaria during the First World War (1914 – 1918). The war and the social policies supporting its victims played an essential role in the development of the Bulgarian welfare state, its spectrum of benefits and its organization.

The country's participation in WWI had a reflection on different parts of social life. The country faced a lot of serious social difficulties and challenges. Various demographic and migration problems were emerging during the conflict. This largely highlighted the need of social protection for the Bulgarian population. Building social protection systems that are well-designed can have powerful impacts over the long term.

One of the first measures initiated by the state and implemented on the largest scale during the war was the support of soldiers' families. The relief programs for soldiers and their families led to a new dimension of state intervention in the field of social policy. A state-parliamentary institute for the support of soldiers' families was established. It worked under the direction of a Central Committee. By decision of the Central Committee, taken at its first meeting on 30th of September 1915, a Soldiers' Families Charity Fund was established. For the financial support of soldiers' families, a network of local committees has been established in different municipalities. In 1916, the total number of local committees reached 2,849 (147 urban and 2,702 rural). The distribution of aid began on 1st of November 1915.

During the whole war period a system of medical self-help for the population in case of diseases and epidemics is established. In October 1916 The National Assembly approves the Law on the National Hygienic Councils in Time of War. A Central Hygiene Council is also established.

National Assembly discusses many other projects related to the expansion of social legislation during the war time. Some of them are related to the working day, night work, workers' insurance, occupational hygiene, unemployment etc.

World War I had a major impact on the development of social security, both during the war and after it, through the exigencies of the war economy, inflation and unemployment.

Keywords: social problems during the World War I; social protection; social legislation; social policy

Поради своята значимост темата за участието на България в Първата световна война и до днес трайно привлича изследователския интерес. В многобройни трудове задълбочено се анализират и представят различни аспекти – дипломатически, военни, политически, икономически, социални и пр. Сред плеядата от авторитетни автори са: Г. Марков, Л. Беров, С. Димитрова, В. Карцова, К. Попов, Г. Данаилов, Й. Златинчев, Л. Спасов, А. Вълков и др. По икономическите и финансовите проблеми на България в годините на военния конфликт работят: Ж. Натан, Цв. Тодорова, Д. Вачков и др.

Хронологическата рамка на изследването обхваща периода на Първата световна война до подписването на Ньойския мирен договор. Този избор е съобразен с обстоятелството, че към 1919 г. все още остават в сила някои мерки от военновременния режим на регулиране и контрол, в чийто обхват са мероприятията и в социалната област, особено в трудовото законодателство (пр. дейността на Висшия съвет на труда, въвеждане 8 часов работен ден, индексирание на заплати и надници и др.)

Целта на настоящата статия е да се очертаят основните насоки на политиката за социално подпомагане и защита на населението в България по време на Първата световна война. Темата частично е засягана в научната литература в контекста на други изследвани въпроси, посветени на участието на страната ни в световния военен конфликт.

Също така смятаме за необходимо да поясним какво съдържание влагаме при използването на понятието „социална политика“. Като изхождаме от историческия период и военновременните условия в страната, имаме предвид по-тесния смисъл на това понятие, като режим на защитни мерки, предприети от държавата за подпомагане на бедните слоеве. Те са законодателно регламентирани, какъвто обзор се прави в следващото изложение, насочени към разрешаването на най-належащите проблеми, свързани с основните потребности на населението. През разглеждания период в България, както и в други страни, т.е. към края на първото десетилетие на XX в., все още липсва цялостно изградено социално законодателство (Sazdov 2008, p. 552). Известно е, че съвременната социална политика (в широк смисъл) се институционализира и се разгръща в цялостна система след Втората световна война (Jeliazkova 2024, pp. 23 – 28).

След Освобождението до 1912 г. в България протичат многопластови процеси на общественно-икономически трансформации по пътя на капитализма. Това предопределя и настъпилите социални промени, като са направени първите стъпки на държавното общественно осигуряване. Основополагащият акт се съдържа в Търновската конституция (1879 г.) В чл. 166 се коментира осигуряването на държавните служители, които добиват право да получават пенсия. Впоследствие чрез определени текстове в: Закона за мините¹ (1891 г.),

Закон за насърчаване на местната индустрия и търговия (1905 г.), Закон за закрила на женския и детския труд в индустриалните заведения (1905 г.)², Закон за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и болест³ (1906 г.), Закон за инспектората на труда⁴ (1907 г.) и др. Следвайки европейските образци, управляващите принципно приемат необходимостта да развият социалното осигуряване, като провеждат целенасочена политика, направени са и съответните прецеденти в тази област.

Възходящото развитие на българската нация от началото на XX в. е нарушено в периода 1912 – 1918 г., когато България хвърля своя жребий и взема участие в три последователни войни. В хода на Първата световна война се преминава към военновременно регулиране на икономиката чрез мобилизационни мерки във всички стопански сектори. Прилага се извънредно законодателство, създадени са специализирани институции, каквито са Комитетите и Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост и др. Въпреки предприетите мерки след 1915 г. вътрешната обстановка в страната върви към непреодолимо усложняване и влошаване. В ход са нарастваща инфлация и недостиг на основни стоки (Kasarkova 1968, pp. 65 – 67). Разстроено е паричното обращение, което за периода 1914 – 1918 г. нараства от 226 на 2298 млн. лв. (Economic History 1981, p. 289). Натрупването на финансовите проблеми като във фокус отразява разрастващата се криза в страната. Към 1919 г. държавният дълг достига 9 млрд. лв., или разпределен – по 1800 лв. на глава от населението. Към това се добавя и бюджетен дефицит от 981,7 млн.лв., срещу 240,9 млн.лв през 1915 г. (Porov 1925). Не по-малки са трудностите в производството. Ниските земеделски добиви през зимата на 1916 – 1917 г. допълнително засилват ширещата се продоволствена криза (Mollov 1919, pp. 53 – 69). В отчета на кмета на Самоков от май 1916 г. се посочва, че семействата на военнослужещите живеят в глад и мизерия⁵. Пред страната се поставят и нови социални предизвикателства. Изпъкват различни демографски и миграционни проблеми, които налагат активна намеса от страна на държавата (Peikova 2019).

На този най-общ исторически фон се предприемат серия от мерки в социалната област, насочени към подпомагането и защитата на слабите и най-нуждаещи се от закрила слоеве на българското население.

По време на световната война положението на наемните работници се влошава. На практика закони като този за закрила на женския и детския труд в индустриалните заведения не се прилагат (Berov 1968, p. 25). Показателен е случаят с индустриалните работници в Габрово. Инспекторите по труда провеждат проверки в няколко фабрика в града, които показват голям брой работещи на различна възраст деца. Констатира се и неспазване на законоустановеното работно време⁶ (Zlatinchev 1961, p. 168). Освен това съгласно закона от 1905 г. децата на възраст между 10 и 15 години имат право да работят по

8 часа в денонощието. Това разпореждане на практика противоречи на Закона за народната просвета, според който децата от 7- до 12-годишна възраст са длъжни да посещават училище, за да завършат първоначалното си образование (Labour legislation 1931, p. 9).

Слабости се отчитат и във връзка с организацията и дейността на Инспекцията по труда. В своя реч пред Народното събрание от 1911 г. Илия Янулов посочва добрия пример на страни като Сърбия и Русия. В Сърбия Инспекцията по труда стартира работата си през 1909 г., като успоредно започва да се води статистика на труда и застраховане на работниците в случай на болест, злополука и инвалидност. В Русия още през 1880 г. се организира трудова инспекция, а като за пръв инспектор се назначава видният руски икономист Иван Янжул⁷. В речта си пред народните представители Янулов посочва, че в България Инспекцията по труда още от самото си основаване е „свършено занемарена“. Начело на управлението ѝ през годините са заставали лица без нужната професионална компетентност и опит. За пръв инспектор е назначен изгонен от работа фелдшер, а впоследствие поста се заема от двама общари и един фалирал печатар⁸. Примерите илюстрират слабости както в Закона за закрила на женския и детския труд в индустриалните заведения, така и в този за Инспектората по труда. Те са показателни за отношението на незаинтересованост и апатия от страна на държавата към тези първи социално-законодателни мерки.

Едно от първите мероприятия, иницирано от държавата и осъществено в най-широк мащаб по време на войната, представлява подпомагането на войнишките семейства. Този въпрос е повдигнат от политическите сили още преди нашето включване в разрастващия се световен конфликт. В Народното събрание свой проект внасят социалдемократите. В него се предвижда: мобилизираните държавни служещи, повикани под бойните знамена да получават 2/3 от заплатите си, а при определени условия да се плаща по 60 лв. месечно на всички запасни работници, дребни търговци, занаятчии и дребни земеделски стопани и пр. (Janulov 1964, p. 198). Така предложеният проект обаче остава без окончателно решение.

След като през есента на 1915 г. е обявена мобилизацията, сред правителствените кръгове отново се повдига въпросът за подпомагането на войнишките семейства. Назначена е комисия от народни представители – Ив. Попов, Ил. Янулов, д-р Вл. Чернев, Д. Кьорчев, Ст. Омарчевски, проф. Г. Данаилов и Ст. Дойчинов, главният секретар на Министерството на вътрешните работи и народното здраве и началника на канцеларията на Народното събрание, които разработват „Правилник за подпомагането на нуждаещите се войнишки семейства през време на мобилизация и война“⁹. Утвърден от Министерския съвет, той влиза в сила през октомври 1915 г. Държавната администрация започва работа по изпълнението и раздаването на помощите за войнишки-

те семейства. Размерът на финансовата помощ, която се дава на войнишките семейства, се определя на база на материалното им състояние. В тази връзка, войнишките семейства се разделят на две групи. В първата попадат тези, които са останали без никакъв доход. На тях се отпускат по 35 ст. на член от семейството. На войнишките семейства, които получават доход, Правилникът предвижда изплащане на суми до 35 ст. на ден за всеки член от семейството. И в двата случая размерът на помощта е ограничен до 40 лв. на месец, но не по-малко от 10,50 лв. месечно¹⁰. По силата на установената защитна система започва да се отпуска помощ и на войнишки семейства, които са останали без средства и доходи или те са се оказали крайно недостатъчни за издръжката им. Тази реализация представлява определено постижение в областта на социалното обезпечаване, което няма аналог в чуждите законодателства. Извършената дейност от българската държава в рамките на една широка система за подпомагане на войнишките семейства е положително оценена в известното издание на Карнегиевата фондация за международен мир “Histoire economique et sociale de la guerre mondiale”, в раздела за България – “Les effets de la guerre en Bulgarie” (The Carnegie Commission Report, 1914).

След 6-месечно прилагане на Правилника, заедно с направените допълнения към него, през април 1916 г. той е утвърден като закон – Закона за подпомагане на нуждаещите се войнишки семейства през време на мобилизация и война¹¹.

Голяма е заслугата на Илия Янулов за осъществяването на системата за подпомагане. В резултат на положените от него усилия в парламента и срещите си с министър-председателя Радославов той успява да наложи разработения от него конкретен план.

Създаден е държавно-парламентарен институт за подпомагане на войнишките семейства, който осъществява публична дейност под ръководството на Централен комитет. В него влизат народните представители: Ив. Попов, К. Провадалиев, Г. Данаилов, Ил. Янулов, Ст. Омарчевски, Ст. Немски, Хр. Занков, както и главните секретари на Министерството на вътрешните работи А. Златанов и на Министерството на финансите Н. Пиперов (Ianulov 1924, pp. 24 – 25). Комитетът е конституиран с председател Ив. Попов и секретар Ил. Янулов. За административното осигуряване на цялата система за финансово подпомагане на войнишките семейства в страната е изградена мрежа от местни комитети към общините. Съставът на даден местен комитет включва седем души: съдията, кмета, бирника, свещеника и трима учители от дадената община (Ianulov 1964, p. 199). През 1916 г. общият брой на местните комитети достига 2849 (147 градски и 2702 селски) в тях работят безплатно 18 000 души (Ianulov 1924, pp. 24 – 25).

Раздаването на помощите започва от 1.X.1915 г. и завършва един месец след деня на демобилизацията¹². Данните за периода от 1 октомври 1915 г. до

31 декември 1916 г. показват, че Софийски, Пловдивски и Бургаски окръг са получили най-големите помощи, съответно 7 487 421,16 лв., 7 436 211,27 лв. и 6 395 617,19 лв. На последните места по размер на отпускнатите помощи са съответно Одрински с 354 885,26 лв., Видински с 1 956 623,47 лв. и Гюмюрджински окръг с 2 430 213,96 лв. (Report of the central committee 1917, pp. 204 – 205) За посочения петнадесетмесечен период най-голям брой семейства са подпомогнати през м. януари 1916 г. – 258 179, а най-малък през м. юли с.г. – 94 978. Прави впечатление, че броят на семействата, възползвали се от помощта, и размерът на помощите са най-големи през зимните месеци на годината. По решение на Централния комитет, взето още на първото му заседание на 30 септември 1915 г., към него се създава и благотворителен фонд „Войнишки семейства“. Той трябва да започне да функционира с набраните първоначално дарения в размер на 62 227 лв. (Ianulov 1924, pp. 64 – 66). С това е създадена възможност за допълнително подсилване на държавната помощ. Под прякото ръководство на И. Попов и Ил. Янулов се създава специално счетоводство за определяне реда, по който да се отпускат сумите. Според официалните данни на Централния комитет общото финансиране от държавата за подпомагане на войнишките семейства за периода от 1915 до 1920 г. възлиза на сумата от 221 318 327,98 лв. (Report of the central committee 1917, p. 133) (Ianulov 1924, p. 121).

Успоредно с дейността на държавата по подпомагане на нуждаещите се не са редки случаите на оплаквания и незадоволеност от страна на войнишките семейства. През 1915 г. само за първите три месеца в Централния комитет постъпват общо 1677 оплаквания, основно от по-състоятелни войнишки семейства, които в голяма степен не изпитват финансови затруднения. През следващите две години броят на оплакванията драстично нараства. През 1916 г. те са 11 798, а на следващата 1917 г. – двойно повече. Основните причини за постъпване на оплакванията са свързани с: нередовно изплащане и малък размер на помощите, недобро отношение от страна на някои кметове и секретар-бирници, както и опити от страна на последните да удържат малки суми от отпусканите помощи под формата на данъци¹³.

Независимо от помощите, които държавата отпуска на войнишките семейства, в подпомагането им се включват и отделните градски и селски общини. Сред най-активните се открояват Столична община, както и общините Варна и Пловдив. Те основно полагат грижи за безработното и бедно си население. В столицата се организират специални общински служби, които се заемат с подпомагане на бедните и войнишките семейства. По инициатива на кмета на София П. Тодоров през 1914 г. към Общината се създава Бюро за социални грижи (Nikolova, Stoianova 2009, pp. 104 – 106). Активно е участието на женските благотворителни дружества и организации по време на войната. Открояват се благотворителни дружества като: „Фонд за сираци от войната“, дружество „Старание“, дружество „Родина“, дружество „Съзнание“, Дружество

за покровителстване инвалидите от войната и др.¹⁴ Значително се разширява и ролята на обикновените жени от градските и селските среди. Те придобиват все по-голяма сила и възможност да протестират срещу войната и глада, който тя предизвиква, „да се бунтуват срещу непоносимостта на живота в унижение“ (Dimitrova 2018, p. 642).

Известно е, че в екстремните условия на война приоритетно се разширяват здравната и санитарната дейност. Това обстоятелство се отнася и за България. С обявяването на мобилизацията през септември 1915 г. голям брой лекари, фелдшери, аптекари и санитари постъпват в армията. Това създава сериозен проблем с осигуряването на медицинска помощ и санитарен контрол най-вече в селата¹⁵. С държавно участие е създадена и една друга, оригинална обществена организация, която оказва съдействие и сътрудничи на санитарните органи у нас. Това са така наречените хигиенически съвети. Главен инициатор, подготвил плана за мащабното дело, отново е Ил. Янулов. Мотивите и съображенията, породили идеята, произтичат от военновременните условия. В тях се засилват рисковете за здравето на народа поради недохранване, лишения, тревоги, интензивен труд и пр. Всичко това налага създаването на система за медицинска самопомощ на населението при болести и епидемии. Главната цел на хигиеническите съвети е да поддържат чистотата и да се осигурява прехраната на населението, да се осигурява едно минимално количество от дезинфекционни материали, да се следи за появата на заразни болести сред населението и др. Въз основа на преценка за реалната ситуация в страната идеята е възприета лично от министър-председателя Радославов, а също и от правителствените среди. В кратки срокове през октомври 1916 г. Народното събрание утвърждава Закона за народните хигиенически съвети във време на война, съдържащ 15 члена, които определят целите, обхвата на задачите и обществения характер на организацията¹⁶. Конкретните действия, които предприемат хигиеническите съвети, са свързани, на първо място, с провеждането на борба против епидемиите. За тази цел се вземат мерки за снабдяването на населението с чиста вода. Благодарение на помощта, която хигиеническите съвети оказват в Кюстендил, се изгражда водоснабдителна мрежа, като по този начин се справят с появилите се в града заразни болести. С цел организиране на ефикасна защита на населението от епидемии от държавата са поискани общо 100 дезинфекционни машини и 500 пръскалки. Поисканите съоръжения са доставени на 5 септември 1917 г. от Германия срещу сумата от 306 000 лв.¹⁷

По силата на закона като ръководен автономен център се създава Централен хигиенически съвет. В състава му влизат народни представители: Ст. Костурков, д-р Ив. Момчилов, Ив. Пеев, д-р Хр. Георгиев, Ал. Станчев, Ив. Т. Попов, Р. Маджаров, д-р Д. Тошков и Н. Атанасов; от страна на правителството – А. Златанов, Ц. Арнаудов, инж. Морфов. Върховният медицински

съвет е представен от Г. Золотович, д-р А. Петров, д-р Киркович и др. Централният съвет е оглавен от д-р Марин Русев, който към момента изпълнява длъжността директор на Народното здраве при Министерския съвет, за подпредседател е избран Ил. Янулов.

Изградената в страната система се състои от взаимносвързаните с Централния съвет 2361 местни хигиенически съвети и участъкови хигиенически комисии. Цялостната организация се отличава с превантивно-социален характер. За решаването на неотложни проблеми, свързани с масови инфекции и епидемии, са създадени своеобразни „летища отряда“ от санитарии. В цялата огромна мрежа на доброволни начала, работейки безвъзмездно и всеотдайно, се включват в извършването на ежедневната медицинско-санитарна дейност приблизително 50 хил. души (Janulov 1964, pp. 199 – 200).

Както при уреждане на държавния институт за подпомагане на войнишки-те семейства, така и тук особено важна и активна роля изпълнява Ил. Янулов. През целия период от 1916 до 1922 г. той изпълнява подпредседателството, а след напускането на д-р М. Русев, поема председателството на системата на народните хигиенически съвети. По негово настояване особено много се държи сметка за точното определяне и целенасочено изразходване на отпуснатите средства, които в онези трудни военни години достигат сумата от 3 млн. лв. По инициатива на Централния съвет цялостното финансово разпореждане и разпределение се урежда със специално разработен и издаден на 12 май 1916 г. Правилник.

Оригиналната система на българските хигиенически съвети също получава международно признание. В посоченото по-горе Карнегиево издание се публикува и отчетът за извършената от съветите дейност, който е подготвен от Ил. Янулов. В главата „Mesures concernant la sante publique“ се посочва: „Българската организация на народните хигиенически съвети разви голяма дейност и явно е, че тя бе един от най-важните фактори, който спомогна в продължение на войната да се спаси населението от епидемиите. Тия последните, особено при общите тогава здравни условия можеха да доведат до катастрофални последици за страната“ (Janulov 1964, pp. 199 – 200).

Народното събрание обсъжда и други проекти, свързани с разширяване на социалното законодателство. Сред тях един от най-важните е Законът за хигиената и безопасността на труда¹⁸. Причините за приемането на Закона са продиктувани от редица обективни условия, свързани с увеличаващия се брой на наемните работници и нуждата от по-добри условия на труд. Предвиждат се и редица мерки за подобряване на битовите условия с цел да се намалят рисковете и да се ограничи тенденцията към нарастване на злополуките. В Закона на практика се регламентират основните трудови отношения между работодателите и работниците. С този закон се уреждат още допустимата минимална възраст за участие в производството, максималното работно време и

почивката. Според чл. 18 от Закона работното време не може да надвишава 8 часа за децата до 16 години, 10 часа за жените и момчета до 18 години и не повече от 11 часа за мъжете. Потвърдена е забраната на нощния труд за жени и ненавършилите 18 г. Регламентира се и въпросът, свързан с правото на почивки през работния ден. Те трябва да са с общо времетраене най-малко 2 часа, а обедната почивка трябва да е от поне 1 час. Съгласно Закона се разширява Инспекторатът на труда и се създава Висш съвет на труда и работническите осигуровки (Proceedings 1951, р. 117). Във връзка с контрола по спазването на Закона към отделението за труда, което е част от структурата на МТПТ, се назначават определен брой главни и окръжни инспектори, от които се изисква да притежават съответен образователен ценз.

С особена важност и с дълготраен ефект в областта на социалните отношения е създаването на Висшия съвет на труда (аташиран към МТПТ), като са определени неговата организация и задачи. По подобие на други държави се предвижда този съвет да се състои от представители на работниците (техните синдикати), работодателите, на държавата и компетентни лица. В такъв състав ще могат да се разглеждат по един „солиден начин“ всички въпроси относно труда и да се дават меродавни мнения и решения¹⁹.

Друго важно мероприятие в областта на социална защита и конкретно безопасните условия на труд, представлява приетият през 1917 г. Закон за контрола на парните котли и резервоарите²⁰. По-рано, в една своя реч пред Народното събрание, Илия Янулов посочва, че работническата класа в България е „изложена на много по-голяма мизерия, изложена е много повече на болести и злополуки, отколкото в другите страни“. Това изявление той подкрепя с резултатите от проведена анкета за злополуките в България в периода 1897 – 1911 г. За целия период има общо 1614 убити и тежко ранени работници. От тях 918 са ранените, а останалите са убити. Само в държавните железници за същия период числото на убитите и ранени железничари е 161 души²¹. Въпреки посочените тревожни данни реакцията от страна на управляващото тогава правителство, изразена от министър-председателя Ал. Малинов, не е очакваната. В свое изявление пред Народното събрание той се обръща към земеделците с думите: „те искат застраховка, защото мрели, ами вие земеделците не мрете ли?“. Реакцията на Малинов ясно показва липсата на сериозно отношение към проблема, което е в противоречие с първоначалните обещания, че ще защитава работническата класа в България²².

Но събитията следват неумолимо своя ход. В условията на война проблемите се задълбочават и нарастват лавинообразно. Това налага приемането на закон през 1917 г., с който се урежда държавен контрол върху конструкцията, монтирането, поддържането и обслужването на парните котли в производството (Proceedings of the current laws 1951, pp. 21 – 29). Целта е да бъдат подобрили условията в индустриалните предприятия, за да се ограничат трудо-

вите злополуки, предизвикани от технически неизправности. В Правилника за прилагане на Закона за контрола на парните котли и резервоарите се съдържат подробни инструкции относно контролните функции на инспекторите и се разясняват изчерпателно условията за безопасност при работа с производствени машини и съоръжения²³.

За съставянето на Закона, както и за самото организиране на техническия надзор, е използван чужд опит в тази област на страни като Франция, Германия и други. И българският закон засяга въпроси, които са от съществено значение не само за обслужващия персонал – машинисти, огняри и пр., но и за другите работници в индустриалните предприятия. Контролът, осъществяван се от специално бюро към МТПТ, предвижда първоначални, периодични, извънредни и внезапни проверки на парните котли и резервоарите. Ръководството на бюрата за контрол на парните котли и резервоарите се осъществява от по един началник със завършено висше инженерно образование и най-малко петгодишен стаж по специалността. В състава им влизат още инспектори и техник-механици, които също трябва да покриват определени изисквания за образование и стаж.

Ефектът от прилагането на този законодателен акт не е особено значим. Експлоатацията на работниците продължава с пълна сила. В следващите години броят на инцидентите продължава да нараства. Според официалните данни на МТПТ за 1914 г. са регистрирани 364 злополуки, 1922 г. – 582, а през 1924 г. – 683 (Labour legislation 1931, pp. 12 – 13).

Към края на войната кризисните процеси в България се задълбочават и разширяват мащабите си във всички сфери – от стопански сътресения, през състоянието на фронта и войската, до ежедневието на цивилното население. Разстроените финанси, нарастващата инфлация, критичното състояние на продоволственото осигуряване, черната борса, корупцията и пр. дават силно отражение върху цените на стоките и водят до обедняване на населението. През 1918 г. индексът на цените в България бележи ръст от 7,6 пъти, докато в Англия повишението е 2,7, във Франция – 3,9, в Италия 5,1 пъти и т.н. (Economic history 1981, p. 289). Същевременно увеличението на заплатите на работници и чиновници е средно 3 – 3,5 пъти (Economic history 1981, p. 289). Тежката ситуация се допълва с дефицит на стоки, купонна система и хлебните дажби.

Този развой на процесите налага предприемането на спешни мерки. Така през 1917 г. се приема и Закон за положението на заплатите на работниците и служащите в частните заведения и предприятия през време на войната. С тази мярка официално се постановява запазването на работните места за всички мобилизирани. Също така работещите и във военно време частни предприятия се задължават да заплатят на заминалите по фронтовете $\frac{1}{2}$ от заплатата им, получавана дотогава, а на останалите работещи тя се увеличава с 50%²⁴ (Zlatinchev 1961, p. 142).

След сключване на примирието през есента на 1918 г. България се намира в твърде сложно и тежко международно и вътрешно положение. Дълбоката и всеобхватна криза е в своя пик. Социалното напрежение добива застрашаващи размери за гражданския мир в страната, което поражда необходимост от решителни действия за адекватно и незабавно продължаване на защитните социални мерки, приложени през военните години.

След оставката на правителството на В. Радославов управлението е поверено последователно на няколко коалиционни кабинета. Те се нагърбват с решаването на редица неотложни задачи. Така, през краткия период от юни 1918 до октомври 1919 г. мероприятията в социалната област са продължени (Veleva 1999, pp. 135 – 168). На 20 октомври 1918 г. за министър на търговията, промишлеността и труда е избран Янко Сакъзов (Cheshmedjiev 1988, p. 97). Промяната в кабинета се определя като „политическо прераждане на страната“ и възможност за едно „по-справедливо разпределение на богатата“²⁵. Министър Сакъзов запазва поста си и при следващото коалиционно правителство (Radev 1968, p. 220). Периодът на управлението му съвпада с особено трудното състояние, в което се намират чиновниците и държавните служители в страната. Те изпитват ежедневно пресата на стремителното поскъпване, жилищната нужда, трудности с осигуряването на гориво и пр. Тежката обстановка в страната кара МТПТ да засили своята работа. Кабинетът представя своята политическа програма в НС. Предвидени са мерки, насочени към укрепване на реда и спокойствието в страната, както и редица социални мероприятия за подобряване живота на трудещите се (Dnevnicî 1919, pp. 232 – 234). Сравнително бързо са гласувани няколко закона в социалната област. Това са: Законът за временно добавъчно възнаграждение на държавните служители в размер 50 – 80 лв., също за частично удовлетворяване нуждите на работниците в мините, както и за данъка върху печалбите през войната и пр. (Dnevnicî 1918, pp. 301 – 304, 224 – 229, 342 – 343).

Една важна социална законодателна регламентация е свързана с приетия през 1918 г. Закон за осигуряване на работниците в случай на злополука и болест²⁶. На основата на този закон всяко наето лице, без значение на възраст, пол, народност и начин на заплащане, се счита за осигурено в случай на злополука (Josifov 2010, p. 80). Фондът за работническите осигуровки покрива разходите при възникване на злополука. Размерът на обезщетенията, които работниците получават съгласно този закон, зависи от вида на провежданото лечение (болнично или домашно).

Голяма част от предприетите законодателни мерки са продиктувани от силния натиск на обществото. През 1919 г. в страната избухват 135 стачки със 76 310 стачкуващи (Hadjinikolov 1973, pp. 243 – 252). Исканията на стачкуващите са за намаляване на работния ден, увеличаване на заплатите и надниците, подобряване на трудовите и жилищните условия, сключването на трудови договори и др.

(Mladenov 1970, p. 252), (Hadjinikolov 1960, p. 156). Стачните действия съдействат за последващата активна дейност на ресорното министерство на Я. Сакъзов.

Както бе отбелязано по-горе, през 1917 г. законодателно се създава Висшият съвет на труда. Същинската му практическа работа започва през лятото на 1919 г., когато се свиква първата му сесия с участието на К. Попов, И. Янулов, А. Цанков и др. Сесията е определена като „забележителна“ с предложената програма на фона на „опустошенията от войната и при отчаянието от поражението и неговите последици“ (Janulov 1964, pp. 339 – 340). Обсъждат се редица важни въпроси за: работния ден, нощния труд, работническите застраховки, хигиената на труда, работата на парче, безработицата, по-нататъшната социална политика на държавата (Supreme Council 1919, pp. 13 – 29). Основните мотиви са свързани с разстроено от войните стопанство, скъпоцията, големите лишения, умората и изтощението на трудовите маси, които са сред главните причини за тежките заболявания и нарасналите злоупотреби. След дискусии Висшият съвет с мнозинство приема решение за 8- и 6-часовия работен ден, който веднага трябва да се въведе за работниците от всички стопански клонове (Supreme Council 1919, p. 29) (Janulov 1924, p. 245).

Правителствените действия са продължени чрез приемането на специална Наредба № 2824 на МС, постановяваща: съботният работен ден за занаятчийски, работният ден на търговските и транспортните заведения да завършва в 18 ч., а за индустриалните и строителните предприятия – в 17 ч.; всички работници да ползват най-малко 36 часова седмична почивка; забранява се също работата на парче, ако с това се цели продължаване на работното време; всяко предприятие се задължава да регулира работното време и почивките в правилника си за вътрешния ред²⁷.

Друга задача, с която се заема Висшият съвет на труда, е по повод разширяването на работническите осигуровки, уредени с посочения по-горе закон от 1918 г., в който те засягат само рисковете при болест и злоупотреба. И тук предприетата ревизия е от гледна точка на негативното отражение на войната върху работниците и нуждата от адекватна социална политика. Висшият съвет препоръчва да се вземат всички мерки за предотвратяване на очакваното засилване на безработицата. В този дух е изработен проект, предвиждащ: създаването на камари по труда и бюра за безработни; помирителни съдилища и трудов арбитраж; задължителна осигуровка за всички работници при инвалидност, старост, безработица и смърт, като тази осигуровка включва и малоимотните частни производители; приемане на закон за максимална работническа заплата и трудовите договори; повишаване техническото образование на работниците; разширяване на социалното законодателство и за земеделския труд и пр. (Janulov 1924, pp. 246 – 247).

Важна стъпка към реализацията на проекта представлява окръжното на МТПП, с което се учредява задължителна осигуровка на работниците и слу-

жещите и тяхното медицинско обслужване. С този правителствен акт се постановява задължително осигуряване при болест на работниците и служещите, които получават над 2400 лв. годишна заплата, а размерът на пенсията се изчислява също при база най-много от 2400 лв. (Ivanovul 1964, pp. 206 – 207). Много бързо това решение е законодателно утвърдено.

С цел да се създаде необходимата обществена атмосфера за популяризиране и изпълнение на социалната програма на МТПТ, Висшият съвет на труда, като негов орган, издава специална брошура за дейността си, като 50 хил. екземпляра от нея са разпространени из цялата страна.

В контекста на общите мерки за овладяване на кризисните процеси и на нарастващото социално напрежение, през 1919 г. коалиционното правителство на Т. Теодоров се ориентира към серия от допълнителни мерки, отнасящи се конкретно до категорията на държавните работници. Някои от тях са провокирани от стачки на работниците от конкретни браншове. Такива стачни действия предприемат миньорите в периода от януари до юли 1919 г.

Към Я. Сакъзов, като министър на търговията, промишлеността и труда, са отправени искания от миньорите в Перник, свързани с: въвеждане на трисменен режим по 8 ч.; охрана на галериите; ревизиране на вътрешния правилник; повишаване и редовност на заплащането; осигуряване на жилища с канализация, водопровод, междуселски пътища и др.²⁸ Първоначално исканията им не са удовлетворени. Едва след подновяване на стачните действия една голяма част от тях са изпълнени²⁹. Подобни стачки са проведени още от мините „Вулкан“, „Марица“ и „Бобов дол“³⁰.

В резултат в Народното събрание са внесени предложения за добавъчни възнаграждения към заплатите и пенсиите на миньорите, строителство на жилища за тях, както и осигуряването на безплатно облекло и обувки, ползването на годишен едномесечен отпуск (Dnevnicul 1919, p. 618, 729).

Принос за регламентирането на труда за всички държавни работници в страната е направен с приетия специален Правилник определящ: 8-часов работен ден; минимална обедна почивка от 2 ч., извънредна работа до 2 ч. дневно; приемане на 1 май за официален празник на труда; уреждане размера на заплатите; учредяване на технически съвет, който да се грижи за нововъведения, административни повишения³¹.

В социалната програма на второто коалиционно правителство, начело с Т. Теодоров, остават неосъществени още редица набелязани мероприятия, като: нов санитарен закон, който да осигурява достъпна за всички медицинска помощ, както и обществена помощ за старци, изоставени деца, инвалиди; създаване на нови държавни аптеки; превръщане на някои манастири в приюти и др.

Направеният, макар и неизчерпателен, преглед дава основание да се очертаят някои обобщения и изводи. Екстремните условия, предизвикани

от Първата световна война, засягат дълбоко всички сфери на обществения живот в страната. В рамките на въведения военновременен режим на държавна регулация и контрол се провеждат серия от мероприятия в социалната област. Като цяло, от една страна, те са продължение на постигнатото в социалната защита от периода до 1912 г., от друга страна, все още носят безлезите на фрагментарен и палиативен характер. Исторически справедливо е да се оценят усилията на държавата, на обществените фактори и личности за реализирането на поредица от социални инициативи за подпомагане на нуждаещите се в трудните условия. Но те се оказват недостатъчно ефективни и резултатни, за да догонят стремително развиващите се кризисни процеси, довели войската и цивилното население до бедствено положение в края на войната. Причините са от различно естество – управленски дефекти, дублиране на задачи и функции на централно и местно ниво, недостатъчен контрол при изпълнението на разпоредбите и пр. Така, в края на войната социалните проблеми в българското общество не само че не са решени, но се задълбочават и мултиплицират. Това предопределя до голяма степен нуждата от приемственост и по-системно разгръщане на социалната политика в България през междувоенния период.

Изложените факти и направеният анализ в статията дават основание на автора ѝ да работи за по-задълбочено бъдещо проучване в областта на социалното дело в България. Заслужава си да се разгледат и сравнят различните социални механизми, прилагани у нас и в чужбина. Това ще създаде по-завършена цялостна картина по тема за социалната защита и мерките на държавата. Ще се открият протичащите процеси в България, които на практика не са принципно различни от тези в останалите държави по света. Разликата по-скоро идва от специфичните условия и фактори в страната, както и от скоростта и обхвата на извършващите се промени.

БЕЛЕЖКИ

1. Държавен вестник, бр. 284, 21 декември 1891 г.
2. Държавен вестник, бр. 66, 26 март 1905 г. Законът за закрила на женския и детския труд в индустриалните заведения се приема за първия социален закон у нас; заедно с приетия две години по-късно Закон за инспектората на труда имат значение за състоянието на работническото съсловие в страната.
3. Държавен вестник, бр. 52, 07 март 1906 г. В този закон за първи път в страната се посочва принципът за професионалния риск.
4. Държавен вестник, бр. 238, 03 ноември 1907 г.
5. Ф. 41К, оп. 1, а.е. 924, л. 104 и л. 115. Ат: Държавен архив – София.
6. В Рашеевата фабрика в Габрово работещите деца обявяват гладна стачка,

тъй като парите, които получават за полагания от тях труд, са недостатъчни за физическото им оцеляване. Същевременно работодателят им, експлоатирайки детски труд, „спечелил милиони от възложените му държавни поръчки“. Виж: Zlatinchev 1961, pp. 168 – 169.

7. In: ф. 45с, оп.1, а.е. 12, л.2. At: Научен архив на БАН.
8. Пак там, л.3.
9. Списание на Българската академия на науките и изкуствата, кн. LXII, 1919, с. 22 – 23.
10. In: ф. 45с, оп.1, а.е. 86, л.4. At: Научен архив на БАН.
11. Държавен вестник, бр.54, 08 март 1916 г.
12. In: ф. 45с, оп.1, а.е. 86, л.4. At: Научен архив на БАН.
13. Пак там, л.33.
14. Пак там, л.33
15. In: ф. 45с, оп.1, а.е. 90, л.50. At: Научен архив на БАН.
16. Държавен вестник, бр.88, 12 май 1917 г.
17. In: ф. 45с, оп.1, а.е. 86, л.30 и л.31. At: Научен архив на БАН.
18. Държавен вестник, бр.129, 15 юни 1917 г.
19. Списание на Българското икономическо дружество, vol.22, 1923, с. 339.
20. Държавен вестник, бр. 129 от 15 юни 1917.
21. In: ф. 45с, оп.1, а.е. 12, л. 5 и л. 6. At: Научен архив на БАН.
22. Пак там. л. 4 и л. 5.
23. Правилникът е публикуван в Държавен вестник, бр. 30, 11 май 1920 г.
24. Държавен вестник, бр.129, 15 юни 1917 г.
25. Народ, бр. 207, 18.X.1918 г.
26. Държавен вестник, бр. 132, 15 юни 1918 г.
27. Държавен вестник, бр. 98, 5 август 1919 г.
28. Работнически вестник, бр. 177, 5.II.1919.
29. Работнически вестник, бр. 10, 5.VII.1919.
30. Работнически вестник, бр. 9, 4.VII.1919 и бр. 22, 02.VIII.1919.
31. Държавен вестник, бр. 106, 6 август 1919.

ЛИТЕРАТУРА

- БЕРОВ, Л., 1968. *Положението на работническата класа в България при капитализма*. София: Профиздат.
- ВАЧКОВ, Д., ИВАНОВ, М., 2009. *История на външния държавен дълг 1878 – 1990 г.*, ч. 2. София: БНБ.

- ВАЧКОВ, Д., 2014. Икономиката през Първата световна война. Проекции в икономическите политики на българските правителства в първите следвоенни години (1919 – 1925). В: *Първата световна война: Памет на поколенията*. София: Издателство „Ан-Ди“.
- ВЕЛЕВА, Л., 1999. Вътрешната политика на коалиционните правителства в България (юни 1918 – октомври 1919 г.). *Научни трудове на УНСС*, т.2, София, ISSN - 0861-9344.
- БЪРХОВЕН СЪВЕТ НА ТРУДА, I сесия от 10 – 17 юни 1919 г., 1919 г. София: Държавна печатница.
- ДИМИТРОВА, С., 2018, „Дайте ни мъжете, пуснете ги да си дойдат и те ще ни намерят всичко, което ни трябва“ – Първата световна война, женските бунтове и политиките на женска еманципация. *Социологически проблеми*, Т. 50, № 2, с. 631 – 674.
- ДНЕВНИЦИ, 1918. *Дневници на седемнадесетото Обикновено народно събрание от 4 ноември 1918. Стенографически протоколи*. София: Държавна печатница.
- ДНЕВНИЦИ, 1918. *Дневници на седемнадесетото Обикновено народно събрание от 7 декември 1918. Стенографически протоколи*. София: Държавна печатница.
- ДНЕВНИЦИ, 1918. *Дневници на седемнадесетото Обикновено народно събрание от 10 декември 1918. Стенографически протоколи*. София: Държавна печатница.
- ДНЕВНИЦИ, 1919. *Дневници на седемнадесетото Обикновено народно събрание от 13 февруари 1919. Стенографически протоколи*. София: Държавна печатница.
- ДНЕВНИЦИ, 1919. *Дневници на седемнадесетото Обикновено народно събрание от 10 март 1919. Стенографически протоколи*. София: Държавна печатница.
- ДНЕВНИЦИ, 1919. *Дневници на седемнадесетото Обикновено народно събрание от 29 ноември 1919. Стенографически протоколи*, София: Държавна печатница.
- ДОКЛАД НА КАРНЕГИЕВАТА КОМИСИЯ ПО ВОЙНИТЕ ПРЕЗ 1912 И 1913 ГОД., 1914 г. София: Гутенберг.
- ЖЕЛЯЗКОВА, М., 2024. *Социална политика: ориентири, флуктуации и деформации : дисертационен труд*. София, БАН.
- ЗЛАТИНЧЕВ, Й., 1961. *Борба за трудово законодателство в България (1878 – 1944 г.)*. София: Профиздат.
- КАЦАРКОВА, В., 1968. *Опити за държавно регулиране на икономиката на България през Първата световна война (1915 – 1918). Военноисторически сборник*, по. 10, София: Армейски воен.-изд. фонд.
- МЛАДЕНОВ, Д., 1970. *ОРСС в България. Профсъюзни летописи*, т. 9. София: ЦС на БПС.

- МОЛЛОВ, Я., 1919. *Земеделското производство и войната*, Списание на Българското икономическо дружество, N 1 – 2, София: [б. и.].
- НИКОЛОВА, В., СТОЯНОВА, Р., 2009. *Споделена отговорност : гражданските организации, държавата и институциите за обществени грижи в България, 1878 – 1939*. София: Военно издателство.
- ОТЧЕТ на Централния комитет за подпомагане на войнишките семейства до XVII ОНС за дейността на Централния и общинските комитети от основаването им 1. X.1915 г. до края на 1916 г., 1917, София: Печатница на Военното книгоиздателство.
- ПЕЙКОВСКА, П., 2019. *Демографски аспекти на миграциите в България, 1912 – 1944*. София: Институт за ист. изследвания при БАН.
- РАДЕВ, Г. и др., 1986. *Възникване, развитие и залез на опортюнизма в българското работническо движение 1891 – 1948*. София: Партиздат.
- САЗДОВ, Д., 2008. *Социална политика в законодателството на демократична България (1880 – 1912 г.)*. София: Стопанство.
- СБОРНИК на действащите закони на Министерството на търговията, промишлеността и труда. 1939, с. 21 – 29, София: Държавна печатница.
- СПАСОВ, Л., ВЪЧКОВ, А., 2024. *България в Първата световна война (1914 – 1918)*, София: Снела.
- СТОПАНСКА ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 681 – 1981, 1981, София: Наука и изкуство.
- СБОРНИК ТРУДОВИ ЗАКОНИ, 1951, София: Наука и изкуство.
- ТРУДОВО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО АФЕРИ БЕЗРАБОТИЦА, 1931, София: Братя Миладинови.
- ХАДЖИНИКОЛОВ, В. и др., 1973. *История на профсъюзното движение в България*. София: Профиздат.
- ЧЕШМЕДЖИЕВ, Г., 1988. *Политически спомени*. София: ОФ.
- ЯНУЛОВ, И., 1964. *Обществено осигуряване при капитализма и социализма*. София: Издателство на БАН.
- ЯНУЛОВ, И., 1924. *Социална политика в чужбина и в България: Причини, развитие и система*. София: Радикал.

REFERENCES

- BEROV, L., 1968. *Polojenieto na rabotnicheskata klasa pri kapitalizma*, Sofia: Profizdat [in Bulgarian].
- CHESHMEDJIEV, G., 1988. *Political memories*. Sofia: OF. [in Bulgarian].
- DIMITROVA, S., 2018. “Give Us Our Men, Let Them Come Back Home, And They Will Give Us Everything We Need”: World War I, the Women’s Revolts, and the Policies of Women’s Emancipation. *Sociological Problems*, vol.50, no. 2, pp. 631 – 674.

- DNEVNICI, 1918. *Dnevници на sedemnaidesetototo Obiknoveno narodno sabranie ot 4 noemvri 1918. Stenograficeski protokoli*, Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- DNEVNICI, 1918. *Dnevници на sedemnaidesetototo Obiknoveno narodno sabranie ot 7 dekmvri 1918. Stenograficeski protokoli*. Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- DNEVNICI, 1918. *Dnevници на sedemnaidesetototo Obiknoveno narodno sabranie ot 10 dekmvri 1918. Stenograficeski protokoli*. Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- DNEVNICI, 1919. *Dnevници на sedemnaidesetototo Obiknoveno narodno sabranie ot 13 fevruari 1919. Stenograficeski protokoli*. Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- DNEVNICI, 1919. *Dnevници на sedemnaidesetototo Obiknoveno narodno sabranie ot 10 mart 1919. Stenograficeski protokoli*. Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- DNEVNICI, 1919. *Dnevници на sedemnaidesetototo Obiknoveno narodno sabranie ot 29 noemvri 1919. Stenograficeski protokoli*. Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- DOKLAD NA KARNEGIEVATA KOMISIA PO VOINITE PREZ 1912 I 1913 GOD., 1914 g., Sofia: Gutenberg. [in Bulgarian].
- ECONOMIC HISTORY OF BULGARIA 681 – 1981, 1981, Sofia: Nauka I izkustvo [in Bulgarian].
- HADJINIKOLOV, V., 1973. *History of the trade union movement in Bulgaria*. Sofia: Profizdat. [in Bulgarian].
- IANOLOV, I., 1924. *Socialnd politika v chujbina I v Bulgaria (pricini, razvitie I sistema)*. Sofia: Radical [in Bulgarian].
- IANOLOV, I., 1964. *Obstestveno osiguriavane pri kapitalizma i socializma*. Sofia: Izdatelstvo na BAN [in Bulgarian].
- JELIAZKOVA, M., 2024. *Social policy: orientations, fluctuations and deformations: dissertation*. Sofia, BAN [in Bulgarian].
- KACARKOVA, V., 1968. Attempts at State Regulation of the Bulgarian Economy during the First World War (1915 – 1918). *Military-historical collection*, N 10. Sofia: Armeisko voenno izdatelstvo. [in Bulgarian].
- LABOUR LEGISLATION AFIRI UNEMPLOYMENT, 1931, Sofia: Bratia Miladinovi. [in Bulgarian].
- MLADENOV, D., 1970. ORSS in Bulgaria, *Trade union annals*, vol. 9. Sofia: CS na BPS. [in Bulgarian].
- MOLLOV, J., 1919. *Agricultural production and the war*, Journal of the Bulgarian Economic Society, N 1 – 2. Sofia. [in Bulgarian].
- NIKOLOVA, V.; STOJANOVA, R. 2009. *Shared responsibility: civic organizations, the state, and public welfare institutions in Bulgaria, 1878 – 1939*. Sofia: Military Publishing. [in Bulgarian].

- OTCHET na Centralnia komitet za podpomagane na voinishkite semeistva do XVII ONS xa deinnostta na Centralnia i obstinskite komiteti ot osnovavaneto im na 1. X.1915 do kraia na 1916 г., 1917, Sofia: Pечатница na Voennoto kigoizdavane. [in Bulgarian].
- PEIKOVSKA, P., 2019. *Demographic aspects of migration in Bulgaria, 1912 – 1944*. Sofia: BAN. [in Bulgarian].
- RADEV, G., 1986. *The Emergence, Development and Decline of Opportunism in the Bulgarian Labour Movement 1891 – 1948*. Sofia: Partizdat. [in Bulgarian].
- SAZDOV, D., 2008. *Social Policy in the Legislation of Democratic Bulgaria (1880 – 1912)*. Sofia: Stopanstvo. [in Bulgarian].
- SBORNIK na deistvastite zakoni na ministerstvoto na targoviata, promishlenostta i truda, 1939, pp. 21 – 29, Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- SBORNIK TRUDOVI ZAKONI, 1951. p.117, Sofia: Nauka i izkustvo [in Bulgarian].
- SPASOV, L.; VACHKOV, AL., 2024. *Bulgaria in World War I (1914 – 1918)*. Sofia: Siela. [in Bulgarian].
- VACHKOV, D., 2024. The Economy During the First World War. Projections in the Economic Policies of the Bulgarian Governments in the First Post-War Years (1919 – 1925). In: *The First World War: Memory of Generations*. Sofia: Publishing House “And-Di” [in Bulgarian].
- VACHKOV, D.; IVANOV, M., 2009. *History of External Public Debt 1878 – 1990*. p. 2, Sofia: BNB [in Bulgarian].
- VARHOVEN SAVET PO TRUDA, I sesia ot 10 – 17 june 1919, 1919, Sofia: Darjavna pechatnica [in Bulgarian].
- VELEVA, L., 1999. Varreshnata politina na koalicionnite pravitelstva v Bulgaria (june 1918 – october 1919). *Nauchni trudove na UNSS*, vol.2, Sofia: ISSN - 0861-9344 [in Bulgarian].
- ZLATINCHEV, J., 1961. *Borba za trudovo zakonodatelstvo v Bulgaria (1878 – 1944)*. Sofia: Profizdat. [in Bulgarian].

SOCIAL PROTECTION POLICY IN BULGARIA DURING WORLD WAR I

Dr. Rositsa Zlatinska, Assist. Prof.

ORCID iD: 0000-0001-8643-699

Faculty of Economics and Business Administration
Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Sofia, Bulgaria

E-mail: r.v.z@abv.bg